

Asia: VN/24201/2023

Lausuntopyyntö rangaistuksen määräämistä koskevasta HE-luonnoksesta

Rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Rangaistusten koventamisen yhteydessä on tarkasteltava myös kohtelun näkökulmaa. Kun tuomitun rangaistukseen on käytetty koventamisperusteita, vaikuttaa se moneen asiaan seuraamusta suorittaessa. Käytännössä henkilön mahdollisuudet asteittaiseen vapautumiseen kapenevat ja ylipäättään mahdollisuus osallistua työtoimintaan ja erilaisiin kuntouttaviin toimintoihin seuraamuksen aikana vähenee. Käytännössä tämä voi näyttäytyä virkamiesvastaisuuden ja yhteiskuntavastaisuuden lisääntymisenä, millä on omat epäsuotuisat vaikutuksensa uusintarikollisuuteen sekä syrjäytymiseen.

Vankilassa rikollisverkostoihin yhdistettyjen tuomittujen polku ei välttämättä kulje kohti avoimempia olosuhteita Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteisiin kuuluvan asteittaisen vapautumisen mukaisesti. Mikäli tuomittu ei pääse siirtymään avovankilaan, on suljetussa vankilassa toteutettu täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman mukainen työ ensiarvoisen tärkeää uusintarikollisuuteen vaikuttamista. Rikosseuraamusala Talentia ry toteaa sosiaalihuollon näkökulmasta, ettei Rikosseuraamuslaitoksen tämänhetkisten resurssien puitteissa rangaistusajan suunnitelman mukaista työskentelyä pystytä järjestelmällisesti ja laadukkaasti tarjoamaan.

Uusintarikollisuuteen vaikuttamisen näkökulmasta olisi kestävämpää taloutta investoida vahvasti nykyistä enemmän vankeusaikaiseen kuntoutukseen tai kuntoutukseen muiden seuraamusten yhteydessä.

Vankilaympäristö altistaa hyväksikäytölle, syveneville sosiaalisten verkostojen negatiivisille vaikutuksille sekä traumatisoitumiselle. Sosiaalinen eriytyminen yhdistettynä henkilökohtaiseen kriisiin luo valitettavan hedelmällistä pohjaa esimerkiksi radikalisoitumiselle. Vankiloiden turvallisuuteen vaikuttaa vuorovaikutteinen lähiyö vankien kanssa, mikä pohjaa oikeudenmukaisuuteen sekä jämäkkyuteen. Kuntouttaakseen sekä valmistakseen vapautumiseen on seuraamusta toimeenpanevan laitoksen panostettava kehittävien toimintojen sekä

merkityksellisten aktiviteettien järjestämiseen vangeille. (Das Neves, P. & Liberado, P. & Reis, S. 2019.)E

Rikoseuraamusala Talentia ry näkee, että olisi aiheellista tarkastella ankarampien rangaistusten vaikuttavuutta suhteessa (esimerkiksi saman) resurssin kohdentamiselle ennaltaehkäiseviin sosiaalihuollon palveluihin sekä kuntouttaviin toimintoihin seuraamusten aikana.

Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Rikoseuraamusala Talentia ry kannattaa tätä ehdotusta.

Lisäksi mainittakoon, että alle 15-vuotiaiden osalta sosiaalihuollon palvelut ovat ensisijaisia tilanteissa, joissa nuori on osallisena rikolliseen toimintaan. Lakimuutosten ohessa alaikäisten (niin alle 15-vuotiaiden kuin alle 18-vuotiaiden) rikoksentekijöiden asemaa on tarpeen vahvistaa nuorten palveluihin pääsyn sekä palveluiden laadun näkökulmasta. Alaikäisten tilanteeseen vaikuttaa sosiaalipalveluiden näkökulmasta mm. sijaishuollon tilanne, joka on monin paikoin paineistunut, kun käsillä on pula sosiaalityöntekijöistä, suuret asiakasmäärät sekä asiakkaiden moninaiset tarpeet. Nuoren palvelutarpeet saattavat kohdistua sijaishuollon palveluihin, päihdepalveluihin sekä psykiatristen palveluihin, mutta asiakkuudet ovat katkonaisia ja nuori putoaa näiden väliin, eikä tilanteeseen päästä tosiasiallisesti vaikuttamaan myönteisesti.

Muut huomiot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Rikoseuraamusala Talentia ry kiittää mahdollisuudesta lausua aiheesta. Rikoseuraamusala Talentia ry on Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian jäsenyhdistys. Rikoseuraamusala Talentia ry:n jäsenet ovat rikostaustaisten kanssa työskenteleviä sosiaalialan korkeakoulutettuja.

1. KUNTOUTUS

Uusintarikollisuuteen vaikuttamiseen kohdennettu kuntoutustyö on erittäin kustannustehokasta jo pelkästään vankeuden korkean hinnan vuoksi, lisäksi ohjelmatoiminta ja muu tavoitteellinen työskentely tarjoaa vangeille mielekästä toimintaa vankilassa: yksilöllisiin tarpeisiin vastaavat

toiminnot voivat lisätä vankien muita valmiuksia rikoksettomaan elämään. (Tyni, S. & Aaltonen, M. 2021.)

Suljetuissa vankiloissa on vaihtelevat edellytykset toteuttaa yksilö- ja ryhmämuotoista kuntoutusta akkreditoitujen ohjelmien, sosiaaliohjauksen, säännöllisen keskustelukontaktin ja psyykkisen toimintakyvyn tukemisen myötä. Vaikuttavan kuntoutustyön hidasteena on henkilöstön vaihtuvuus, suuret vankimäärät ja säästötoimenpiteet, kun esimerkiksi henkilöstön koulutuksista leikataan.

Teoriassa suljetuissa vankiloissa on hyvät edellytykset väkivaltarikosten käsittelyyn, päihdetyöhön sekä muutostyöskentelyyn rikollisesta elämäntavasta irtaantumisen sekä yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemisella. Kuitenkin nykyisten vankimäärien ja monipuolisten tilanteiden ratkomisen äärellä henkilöstöresurssi ei yksinkertaisesti riitä.

Seuraamusten aikaisen kuntoutuksen tukena toimii hyvinvointialueiden lisäksi paljon kolmannen sektorin toimijoita, tarjoten tukea ja mahdollisuuksia kiinnekohtiin työelämässä, päihdekuntoutuksessa, psyykkisen hyvinvoinnin edistämisessä, vanhemmuudessa, sosiaalisissa verkostoissa ja rikoksen käsittelyssä, mainitaksemme vain muutamana. Järjestöt tarjoavat paljon sellaisia palveluita rikostaustaisille, joita ei julkisen tai yksityisen sektorin palveluista löydy.

2. VAIKUTTAVUUS

Rikosseuraamuslaitoksen kaikkien lakisääteisten velvoitteiden täyttäminen ei tälläkään hetkellä onnistu. Rangaistusajan suunnitelma on teoriassa laadukas prosessi, jonka seuraamiseen rakentuu sekä vangin että yhdyskuntaseuraamusta suorittavan koko polku seuraamuksen aikana. Rangaistusajan suunnitelman järjestelmällinen seuraaminen on kuitenkin jäänyt johonkin organisaatiomuutosten ja uuden asiakastietojärjestelmän jalkoihin.

Turvallisuuden kokemus ja rikollisuuteen vaikuttaminen ovat hyvinvointiyhteiskunnalle merkittäviä asioita. Julkisen sektorin taloudellinen tilanne on tiukka, jolloin tulee entistäkin tarkemmin arvioida käytettävissä olevien vaihtoehtojen pitkäaikaisvaikutuksia.

Jos ajatellaan vankilaan tutkintavangiksi saapunutta henkilöä, rangaistusajan suunnitelman tekeminen aloitetaan vasta lainvoimaisen tuomion myötä. Pitkien prosessien vuoksi henkilö saa odottaa hovioikeuden käsittelyä kaksikin vuotta, jolloin käytännössä istutaan tuomiota suljetuissa olosuhteissa ilman kehittäviä toimintoja. Rangaistusajan suunnitelman valmistuttua voi suoritettavaa tuomiota olla jäljellä alle vuosi ennen vapautumista, jolloin käytännössä keskitytään vapautumisen valmistelun tavoitteeseen. Varsinaista suunnitelmallista kuntoutustyötä ei ole tällöin voitu toteuttaa rangaistusajan suunnitelman puuttuessa.

Erityisen merkittävää olisi, jos nuorten (alle 29-vuotiaiden) rikosprosessi pystyttäisiin pitämään niin nopeana, että nuori pääsisi oikea-aikaisesti seuraamusta suorittamaan. Rangaistusajan suunnitelma on Rikosseuraamuslaitoksella vangin koko polkua määrittävä osa, siihen perustuu kaikki kuntoutuksesta poistumislupiin ja asteittaiseen vapautumiseen.

3. SEURAAMUSVALIKOIMA

Luonnoksen vaikutusarviot keskittyvät Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan osalta ainoastaan vankeusrangaistusten täytäntöönpanokustannuksiin, vaikka esitettyjen koventamisperusteiden soveltamisen voi perustellusti otaksua johtavan myös yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemiseen, erityisesti nuorten rikosentekijöiden kohdalla. Etenkin, kun yleisesti ottaen ehdoton vankeusrangaistus on sen haittavaikutusten (kuten laitostottumus yhteiskunnanvastaisen osakulttuurin pariin joutuminen, mielenterveyshaitat, rikosentekijäksi leimautuminen) ja uusimisriskin kannalta muita seuraamuksia epäedullisempi, ja koska käytettävissä on useita vapaudessa suoritettavia seuraamuksia (ehdollinen vankeus oheisvalvonnalla tai oheisyhdyskuntapalvelulla, nuorisorangaistus, yhdyskuntapalvelu ehdottoman vankeuden sijaan ja valvontarangaistus), joilla voidaan pyrkiä edistämään tuomitun sosiaalista selviytymistä ja yhteiskuntaan kiinnittymistä sekä lisäämään hänen edellytyksiään elää rikoksetonta elämää.

Mainittakoon vielä, että yhteiskunnan kannalta ehdottomat vankeusrangaistukset rasittavat täytäntöönpanoon liittyvinä kustannuksina, minkä lisäksi kustannuksia aiheutuu myös vankilasta vapautuvan henkilön sosiaalistamiseen ja yhteiskuntaan sopeuttamiseen liittyvistä toimenpiteistä. Tästä syystä on järkevää huomioida myös yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kustannukset, kun on kysymys rangaistusten ankaroittamisesta.

4. ENNALTAEHKÄISY

Jos luonnokselle kirjatusti lakimuutokselta etsitään moraalista linjausta näille rikostyypeille, olisi kestävä talouden ja hyvinvointivaltion periaatteiden mukaisesti esimerkiksi järjestelmällinen lasten ja nuorten vuorovaikutustaitojen kehittäminen varmempi investointi. Tunnetaidot, kaveritaidot sekä turvataidot nivoutuvat hyvin arkisten toimintojen lomaan varhaiskasvatuksessa, koulussa ja nuorisotyössä. Nämä samat taidot ovat esillä vankeusaikaisessa työskentelyssä, vain moninkertaisella hintalapulla.

Toimenpideohjelmassa nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024-2027 on tuotu esiin toimenpiteinä mm. vanhempien kasvatusvastuun sekä vanhemmuuden tukeminen sekä lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja yhdenvertaisuutta vahvistavien toimintamallien kehittäminen (ESR+ rahoitus 23M€). Lisäksi TE-määrärahaa on lisätty

10,7 miljoonaa esimerkiksi ammattilaisten tietopohjan ja toimintakäytäntöjen parantamiseksi, lisätään alueellista osallistavaa toimintatapojen kehittämistyötä sekä kehitetään valtion koulukodeissa ja vaativan tuen lastensuojelulaitoksissa asuvien ja EHO-jaksoilla olevien nuorten hyvinvointia ja terveyttä vahvistavaa työtä.

Ilman lisäresurssia (eli virkatyönä) toimenpideohjelmaan on kirjattu tavoiteltaviksi toimenpiteiksi esimerkiksi, että tuetaan nuorten kiinnittymistä harrastuksiin, jatketaan koulukiusaamisen sekä väkivallan vastaista työtä, puututaan nuorten rikolliseen käyttäytymiseen nopeasti, jatketaan ja kehitetään ankkuritoimintaa sekä tehostetaan poliisin läsnäoloa verkossa ja sosiaalisessa mediassa.

Ankkuritoiminta on tutkitusti vaikuttavaa moniammatillista toimintaa. Ankkuritoiminnasta on tehty vaikuttavuustutkimus (Kaakinen & al. 2022), jonka keskeisen johtopäätöksen mukaan ankkuri-intervention vaikutus näyttäisi ehkäisevän tulevaa rikoskäyttäytymistä paremmin kuin pelkkä rikosepäily ja siitä seuraava prosessi. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, “esityksen rikollisuusvaikutusten arviointi on vaikeaa ja siihen liittyy merkittävää epävarmuutta. Rikoskäyttäytymisen muutokset ovat suhteessa selvästi pienempiä kuin rangaistusten muutokset.”

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että kestävän sekä pitkänäköisen talouden näkökulmasta tulisi investoida sellaisiin toimintatapoihin, joiden vaikuttavuutta voidaan arvioida, hyvänä esimerkkinä Ankkuri-toiminta sekä seuraamusvalikoiman laaja käyttö muinakin, kuin kovennettuina vankeusrangaistuksina.

Kansainvälisissäkin tutkimuksissa on todettu, että radikalisoitumisen kannalta vankilat ovat merkittävimpiä “ajatushautomaita” sekä rekrytointiympäristöjä. On todettu, että yhteiskunnan turvallisuutta heikentää, kun jo yhteiskunnan ulkopuolella olevien nuoria sijoitetaan suljettuihin olosuhteisiin (suljettuihin vankiloihin ja tehostetun valvonnan osastoille) ilman kehittäviä ja merkityksellisiä toimintoja, joiden myötä pyritään löytämään näille nuorille kiinnekohtia yhteiskunnassa.

Olenneisempaa olisi keskittyä ennaltaehkäisytoimiin, kuten segregaatian kehityksen pysäyttämiseen ja kääntämiseen toiseen suuntaan. Jos verrataan esimerkiksi Ruotsin tilanteeseen, Suomessa puhutaan enemmän kantaväestön sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvistumisesta, kun taas Ruotsissa huono-osaisuuden ylisukupolvistuminen linkittyy vahvemmin maahanmuuttoon. Ongelmallista suomalaisessa asuinalueiden segregaatiossa on se, että maahanmuuttajataustaiset henkilöt sijoittuvat useimmiten huono-osaisille asuinalueille sekä sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevien kantasuomalaisten että muiden maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa. Sosiaaliset ongelmat kasautuvat tämäntyyppisille asuinalueille, kasvattaen levottomuuksien ja rikollisuuden riskiä. “Hyväosaisen” kantaväestön eriytyminen omille asuinalueille on maahanmuuttajien kotouttamisen kannalta ongelmallista. (Salonen, N. 2019.)

Suomen väestönkehitystä tarkasteltaessa syntyvyyden lasku sekä maahanmuuton lisääntyminen luo yhteiskunnallemme merkittävän tarpeen segregaatian ennaltaehkäisyn keinoille.

Rikosseuraamusala Talentia ry haluaa myös tuoda esiin kaikkien näiden sosiaalipalveluiden kanssa sekä ohessa vahvasti työskentelevät kolmannen sektorin merkityksen rikostaustaisten kanssa tehtävässä työssä. Järjestöt tarjoavat monipuolisesti sellaisia palveluita, jotka jäävät julkisten palvelujen ulkopuolelle. Järjestöissä toteutetaan palveluita uudistavaa kehittämistyötä, korjaavaa ja kuntouttavaa työtä sekä matalan kynnyksen kohtaamistyötä asiakasryhmän parissa. Kolmas sektori vaikuttaa merkittävästi sekä ennaltaehkäisyn että yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta työskennellen lasten, nuorten ja perheiden kanssa sekä alueellisesti että yksilöiden hyvinvointiin vaikuttaen.

Rikosseuraamusala Talentia ry jakaa huolen yhteiskunnan turvallisuustilanteesta, näiden merkittävimpinä sekä taloudellisesti kestävämpinä keinoina sosiaalipalvelujen vahvistamisen niin valtiosektorilla, hyvinvointialueilla että kolmannella sektorilla. Erityisesti halutaan kiinnitettävän huomiota alle 29-vuotiaiden nuorten mahdollisuuksiin kiinnittyä yhteiskuntaan, segregaatian kehityksen pysäyttäminen sekä varhaisen vaiheen tuen tarjoaminen perheille sekä lapsille ja nuorille. Jo rikostaustaa omaavien kuntoutuksessa merkittävää on vahvistaa näiden henkilöiden todellisia mahdollisuuksia osallistua merkityksellisiin toimintoihin sekä löytää palveluihin jatkumoa seuraamisen suorittamisen ja arkisen elämän välille.

Lähteet:

Das Neves, Pedro & Liberado, Pedro & Reis, Susana: Understanding radicalization, dynamic security and intelligence in prisons. Justice Trends 2/2019.

Salonen, Netta: Asuinalueiden segregatio: Vertailututkimus Ruotsin ja Suomen suurimmista kaupungeista. Aluetieteen pro gradu -tutkielma 2019.

Tyni, Sasu & Aaltonen, Mikko: Vankeusaikaisten kuntoutusohjelmien vaikutusarvioinnit ja arvioitavuus. Kriminologia 25.5.2021.

Raittola Familia
Rikosseuraamusala Talentia ry

Raittola Familia
Rikosseuraamusala Talentia ry